

Human Rights Coordination Centre

Human rights coordination centre

Izvjestaji HRCC-a zasnivaju se na redovnim i specijalnim izvjestajima medjuvladinih i nevladinih organizacija. Cilj izvjestaja je da pruži sažetu analizu problematike ljudskih prava i trendova u kontekstu sveukupne situacije u oblasti ljudskih prava u Bosni i Hercegovini u toku perioda obuhvaćenog izvjestajem. Za pitanja o konkretnim temama, treba se obratiti organizacijama koje izvještavaju o njima ili HRCC-u. Molimo vas da sve informacije za koje biste željeli da budu uključene u buduće izvjestaje posaljete putem faksa na #387-71-447-420 za Lene Madsen, Sirpu Rautio ili Erica Fréjabuea, ili e-mailom na adresu lene.madsen@ohr.int, sirpa.rautio@ohr.int, ili eric.frejabue@ohr.int.

Ovo je prvi polugodišnji izvjestaj HRCC-a. Cilj ovog izvjestaja je da da pregled značajnih događanja u oblasti ljudskih prava u periodu od aprila do septembra 1999. godine, te da čitaocu pruži informacije o trendovima i analizira događanja tokom perioda obuhvaćenog izvjestajem. Izvjestaj se zasniva na opširnim izvjestajima OSCE-a, OHR-a, UNHCR-a, i UNMIBH-a, kao i nekim drugim izvorima. Među uocnim opštim trendovima su:

- sve veći broj povrataka i posjeta u cilju procjene stanja tokom ljetnjih mjeseci, uključujući i područja koja su ranije smatrana problematičnim
- novi ??? incidenti vezani za sigurnost, koji su uglavnom bili usmjereni na imovinu a ne na lica
- nastavak opstrukcije u implementaciji imovinskih zakona kako u Federaciji tako i u RS-u
- daljnje prisustvo uticaja na nezavisnost i nepristrasnost sudstva, uz istovremena nastojanja u zakonodavnoj oblasti usmjerena na rješavanje ovog

problema

- kontrola procedura hapsenja i pritvora u Federaciji otkriva probleme vezane za vođenje evidencije, te moguća kršenja Evropske konvencije o ljudskim pravima (ECHR) u pogledu policijskog shvaćanja "hapsenja"
- trgovina bijelim robljem pojavljuje se kao ozbiljan problem u oblasti ljudskih prava
- daljnje kršenje ekonomskih i socijalnih prava, naročito u oblasti zapošljavanja i penzija
- ozbiljna diskriminacija u obrazovanju; neki razredi sirom zemlje podvojeni po etničkoj osnovi
- povećan broj slučajeva pred institucijama koje se bave ljudskim pravima; poboljšano postivanje odluka u Federaciji
- tekuća nastojanja na uspostavljanju zakonskog okvira za djelovanje bh nevladinih organizacija
- Pakt stabilnosti uspostavlja forum za razmatranje regionalnih pitanja u oblasti ljudskih prava

IZBJEGLICE, RASELJENA LICA I PRAVO NA POVRATAK

ŠOvaj dio prvenstveno sadrži informacije u vezi s povratkom koje su značajne sa aspekta ljudskih pravaĆ

Opšti pregled posjeta/povratka:

1. Manjinski povratak, naročito u RS-u, tekao je sporo u proljetnom periodu, ali je u periodu od jula do kraja septembra 1999. godine doslo do povećanja broja povratnika, kako onih koji su se vratili uz pomoć određenih organizacija tako i onih čiji je povratak bio spontan, i u većini slučajeva povratak je protekao bez incidenata. Tokom ljeta je povećan broj raseljenih lica koja su posjetila istocnu RS u cilju procjene stanja, uključujući i područja u kojima je sloboda kretanja do tada bila prilično ograničena. Povećao se i broj slučajeva spontanog povratka (što ne uključuje organizovane posjete u cilju procjene stanja), i sada se

taj povratak odvija rutinski u većem dijelu Federacije, a takodje u sve većem broju i u RS-u. Ovo je rezultat povećane slobode kretanja, što ukazuje na povećano povjerenje u pogledu sigurnosne situacije. Sigurnost ipak i dalje predstavlja problem u nekim područjima. Tokom perioda obuhvaćenog izvještajem doslo je do povećanja broja slučajeva spontanog povratka raseljenih lica i izbjeglica srpske nacionalnosti u Federaciju, očito zbog pogorsanja životnih uslova u RS-u i SRJ.

2. Uprkos odredjenom napretku, broj slučajeva stvarnog povratka u predratna mjesta prebivalista je, kada se uporedi sa brojem raseljenih, i dalje mali, posto se nastavila opstrukcija manjinskog povratka. U nekim slučajevima su lokalni organi vlasti bili otvoreno protiv manjinskog povratka. U maju je, na primjer, opštinsko vijeće u Kotor-Varoši (RS) donijelo odluku protiv povratka Bosnjaka, nakon čega je uslijedilo organizovano blokiranje puta Bosnjacima povratnicima od strane stanovnika srpske nacionalnosti sa tog područja. Međutim, glavna prepreka za povratak, posebno u urbanim područjima, je i dalje loša implementacija imovinskih zakona u oba entiteta. Špogledati slijedeci dio. Medju ostalim metodama opstrukcije su: odbijanje da se povratnici registruju ili da im se izdaju licni dokumenti, nedostupnost penzionog osiguranja i zdravstvene zaštite, diskriminacija prilikom zapošljavanja, te diskriminacija unutar obrazovnog sistema.
3. U septembru je doslo do prvog manjinskog povratka na **Pale**, opstinu u RS-u nedaleko od Sarajeva, što mozda ukazuje na otvaranje povratka u opstine u istocnoj RS koje se smatraju tvrdolinijaskim. Nastavljen je i povratak u Zvornik, u istocnoj RS.
4. Nedostatak sredstava za projekte rekonstrukcije u sve vecoj mjeri sprecava ili usporava povratak, te uzrokuje

tenzije i frustracije. Ovo predstavlja poseban problem na podrucju Zvornika.

Incidenti vezani za sigurnost:

5. **Specijalni izvjestaj Ombudsmena za BiH:** Ombudsmen za BiH je 29. septembra objavila izvjestaj pod naslovom "Diskriminacija u djelotvornoj zastiti ljudskih prava povratnika u oba entiteta u Bosni i Hercegovini". Predmet ovog izvjestaja je problem diskriminacije u djelotvornoj zastiti povratnika koja je inace zagarantovana clanom 3. (zabrana nehumanog tretmana) i 8. (postivanje privatnog i porodичnog zivota, doma i prepiske) ECHR-a, te clanom 1. Protokola 1. ECHR-a (mirno uzivanje imovine), i clanom 26. ICCPR-a (nediskriminacija i jednaka zastita pred zakonom). Ovo ispitivanje odnosi se na incidente vezane za sigurnost a usmjerene protiv povratnika, koji su se desili u periodu od aprila do kraja septembra 1999. godine, i u njemu se zakljucuje da nadležni organi u BiH nisu zastitili ljudska prava gradjana, te da je doslo do kršenja gore navedenih prava. Na kraju, Ombudsmen za BiH zakljucuje da nijedan od entiteta ne ispunjava svoje obaveze prema clanu 1. Aneksa 6 Daytonskog sporazuma, kojim se entiteti obavezuju da osiguraju "najvisi nivo zastite ljudskih prava". Šukoliko zelite dobiti kompletan izvjestaj, kontaktirajte direktno sa Uredom Ombudsmena za BiH. Adresa na Internetu data je u daljem tekstu u stavu 102.Ć
6. Nasilje usmjereno protiv povratnika i/ili njihove imovine nastavilo se i tokom perioda obuhvacenog izvjestajem, te i dalje predstavlja prepreku za povratak u mnogim dijelovima zemlje. Medjutim, u odnosu na situaciju iz proteklih godina, broj incidenata se generalno smanjio, i posebno u vecini urbanih podrucja sigurnost ne predstavlja vecu prepreku. Problem sigurnosti je i dalje prisutan narocito u opstinama pod

kontrolom bosanskih Hrvata u zapadnom dijelu zemlje, kao i u nekim dijelovima RS-a, posto su povratnici i/ili njihova imovina i dalje meta nasilnih napada. Lokalna policija u mnogim slučajevima nije spriječila napade, a počinio krivičnih djela u brojnim slučajevima nisu uhapšeni niti krivično gonjeni. Ograničenje koje je prisutno u svim ovim opštinama je činjenica da su u sastavu lokalne policije i dalje uglavnom pripadnici većinske etničke grupe. Špogledati dio o radu policije, u daljem tekstuć.

7. U izvještajima se navode ozbiljni incidenti vezani za sigurnost a usmjereni protiv povratnika manjinske bosnjacke nacionalnosti koji su se desili u **Prozoru-Rami** (Federacija) u aprilu, kada je zapaljeno nekoliko kuca, dok je Islamski centar u centru grada ostecen bacanjem rucne bombe. U aprilu su takodje ostecene nedovrsene kuce povratnika bosnjacke nacionalnosti u **Vitezu** (Federacija) te selu **Slatina** u opštini **Jablanica** (Federacija). U maju su se nakon povratka u **Novi Grad** i **Prijedor** u sjeverozapadnom dijelu RS u Novom Gradu desila dva ozbiljna incidenta vezana za povratak: u Gornji Agicima je 9. maja minirana jedna kuca, dok se drugi incident desio 16. maja, kada je u selu Suhaca u pravcu kuca povratnika Bosnjaka ispaljena granata, sto je rezultiralo znatnom materijalnom stetom na objektima.
8. Krajem juna je u selu **Tarevci** u opštini Modrica (RS) doslo do ozbiljnog incidenta, kada su nekad mirne posjete u cilju rasciscavanja kuca postale metom nasilnih protesta. Prilikom ovog incidenta bacano je kamenje, a bacena je i jedna rucna bomba; povrijedjeno je osam lica. Reakcija lokalne policije bila je neodgovarajuca. Ovaj incident doveo je do zastoja u povratku u Modricu, koji je ponovo zapoceo tek u avgustu. U **Drvaru** je doslo do podizanja tenzija kada je ministar unutrašnjih poslova Kantona 10 svim policijskim

stanicama izdao instrukciju u kojoj im je naloženo da protjeraju sve povratnike (uglavnom Srbe) koji se ne prijave kod lokalnih vlasti i ne dobiju licnu kartu. Situacija je i dalje bila napeta, a početkom jula je doslo do serije nasilnih incidenata cija su meta bili povratnici srpske nacionalnosti, nakon sto je navodno jedan Srbin silovao ženu hrvatske nacionalnosti. Nasilje u Drvaru se nastavilo i u avgustu: raseljena lica bosanski Hrvati su 22. avgusta pretukla tri starija muskarca povratnika srpske nacionalnosti. Iako je u vrijeme incidenta lokalna policija bila na licu mjesta, osumnjicnim licima je dopusteno da napuste mjesto gdje se incident desio, dok su zrtve odvedene u policijsku stanicu da daju izjave.

9. U izvjestajima se navodi da se nekoliko incidenata vezanih za sigurnost desilo u septembru u **Gacku**, u istocnoj RS, nakon povratka Bosnjaka u selo **Kula** 6. septembra. Dana 7. septembra ispaljeno je nekoliko granata, od kojih je jedna eksplodirala u blizini zgrade koja je sluzila kao kolektivni centar za izbjeglice. Bacena je rucna bomba na prodavnicu u koju su dolazila raseljena lica. Drugi ozbiljan incident vezan za sigurnost desio se 28. septembra tokom posjete u cilju procjene stanja u selu Illici, u opštini Mostar Jugozapad, koja je pod kontrolom Hrvata. U eksploziji eksplozivne naprave koja je bila postavljena u jednoj ostecenoj kuci jedan policajac i jedan vojnik SFOR-a zadobili su lakse tjelesne povrede. Nekoliko metara od mjesta gdje su se okupili povratnici pronadjene su dvije neeksplodirane mine koje su sadrzavale 14 kilograma eksploziva.

Posjete/povratak u Republiku Srpsku:

10. Zbog sigurnosne situacije prouzrokovane zracnim udarima NATO-a, nije bilo posjeta niti povratka manjina u istocni i juzni dio RS-a. U maju je povratak Bosnjaka u

Nevesinje odgodjen iz sigurnosnih razloga, dijelom zbog toga što na tom području nije bilo međunarodnih snaga. U junu je došlo do prvog povratka 60 Bosnjaka u Berkovice i **Nevesinje** (jugoistocni dio RS-a). Povratak Bosnjaka u jugoistocni dio RS-a nastavio se tokom perioda obuhvaćenog izvještajem, posebno povratak u **Nevesinje** i **Gacko**, gdje se u septembru desio ozbiljan incident vezan za sigurnost.

11. U julu se povećao broj posjeta opstinama u istocnoj RS i stotine raseljenih lica su, između ostalih, posjetile opštine **Sokolac**, **Visegrad** i **Rogaticu**. Organizovane su i veće posjete Foci/Srbinju, gdje do sada nije bilo povratka manjina zbog opstrukcije od strane lokalnih vlasti i napete sigurnosne situacije. Povratak u **Zvornik**, u istocnoj RS, počeo je u proljeće sa posjetama u cilju rasciscavanja kuća, a nastavio se tokom cijelog perioda obuhvaćenog izvještajem. Već u septembru su se u 28 sela u opštini Zvornik odvijale određene aktivnosti vezane za povratak. Lokalne vlasti i policija su nastavili saradjivati i nije bilo izvještaja o većim incidentima. Od jula je spontani povratak u zapadni dio RS-a postao sve izraženiji trend. Veliki broj raseljenih lica Bosnjaka se, između ostalih, vraćao u opštine **Prijedor** i **Novi Grad**, što je u nekim slučajevima prouzrokovalo tenzije.
12. Dana 13. jula oko 300 raseljenih lica iz **Srebrenice** (istocna RS) obilježilo je četvrtu godišnjicu pada ovog grada. Oni su po prvi put bili u mogućnosti da godišnjicu obilježe u ovoj opštini. Uprkos određenim strahovima, ova posjeta je protekla mirno i nije bilo izvještaja o incidentima vezanim za sigurnost.
13. U septembru je u sjeveroistocnom dijelu RS-a došlo do izvjesnog napretka u povratku manjina. Nakon visemjesečnih pregovora otpočela je obnova prvih bosnjackih kuća u selu **Glinje**, opština **Ugljevik**, dok je

u opštini **Vukosavlje** doslo do znacajnog pomaka kada je 29 bosnjackih porodica pocelo da se vraca u selo Modricki Lug.

14. Tokom perioda obuhvacenog izvjestajem nesto vise od 200 bosnjackih i hrvatskih porodica vratilo se u dio Brckog koji se nalazi u RS-u. Od tog broja, oko 30 porodica se vratilo u grad Brcko. Doslo je do nekoliko manjih incidenata vezanih za sigurnost, ali neki izrazavaju sumnju u to da su ti incidenti bili konkretno vezani za povratak.

Posjete/povratak u Federaciju/unutar Federacije:

15. Povratak u etnicki mjesoviti Srednjobosanski kanton u kojem je broj povratnika pripadnika manjina relativno visok, je bio uglavnom spontan, dok je povratak u Hercegovacko-neretvanski kanton rijetkost iako broj povratnika polako raste, a povratak se organizira uz pomoc medjunarodne zajednice. U aprilu je s poteskocama otpocao povratak Bosnjaka u **Prozor-Ramu**, ali se ipak nastavio. Bosanski Hrvati koji se zele vratiti u **Bugojno, Konjic** i druge opczine kojima upravljaju Bosnjaci, predstavljaju ohrabrujuci znak.
16. U maju je doslo do prvog povratka raseljenih Srba u Stolac, koji je protekao bez incidenata i nastavio se tokom cijelog perioda koji pokriva izvjestaj. Srbi su se takodje i dalje vracali u Kanton 10 koji je pod kontrolom bosanskih Hrvata (**Livno, Drvar, Glamoc**), i Kanton 1 koji je pod kontrolom Bosnjaka (Unsko-sanski). Dok se povratak u Kanton 1 odvijao bez ozbiljnih poteskoca sa stanovista ljudskih prava, povratak u Kanton 10 su i dalje opstruirali organi vlasti.
17. Tokom perioda koji pokriva izvjestaj, situacija oko 20 bosanskih Srba, povratnika u selo **Tiskovac** (opczina Bihac) se nije popravila, usprkos potpisivanju sporazuma o granicama izmedju Hrvatske i Bosne, 30. jula. Sloboda

kretanja povratnika se i dalje blokira sto rezultira njihovom nemogucnoscu da se snabdiju hranom i drugim potrepsstinama. Povratnici nisu u mogucnosti da dobiju licne isprave i zive u nesigurnosti zbog toga sto ni lokalna policija a ni IPTF nemaju pristupa tom podrucju.

Povratak u urbana podrucja:

18. (Slijedece informacije su zasnovane na podacima UNHCR-a o povratku u cetiri urbana centra u BiH: Sarajevo, Tuzlu, Banja Luku i Mostar. Ove informacije nisu iscrpne, vec bi trebale da naglase razlicite probleme s kojima se suocavaju povratnici u urbana podrucja posto su se prethodni izvjestaji fokusirali na povratak u ruralna podrucja).

19. ***Povratak pripadnika manjina u urbana podrucja u periodu april-septembar***: Tesko je procijeniti tacan broj pripadnika manjina koji su se vratili u urbana podrucja, djelimicno zato sto ne prijavljuju svi povratnici boravak, a djelimicno zato sto mnogi borave kod prijatelja ili rodbine dok cekaju na povrat imovine. Slijedeci podaci predstavljaju procjenu UNHCR-a od 31. avgusta 1999.

Povratak manjina:

Dayton-April 1999. April-Avgust 1999.

	Bosnjaci	Hrvati	Srbi	Bosnjaci	Hrvati	Srbi
Sarajevo	–	18.957	10.315	–	384	1092
Tuzla	–	107	287	–	9	45
Banja Luka	571	130	–	85	–	–
Mostar	520	244	963	172	12	92

20. ***Povratak u urbane sredine ostvaren putem rekonstrukcije i implementacije imovinskih zakona***: Za razliku od

ruralnih područja, povratak u urbane sredine obično nije potaknut rekonstrukcijom, već je potpomognut mogućnošću povratnika da borave kod prijatelja ili rodbine, ili implementacijom imovinskih zakona. Povećanje broja povratnika u urbane sredine stoga zahtijeva strogu implementaciju imovinskih zakona. To još nije postalo evidentno u većem dijelu Federacije, a u Republici Srpskoj implementacija tek započinje.

21. U **Sarajevu** je došlo do određenog broja deložacija, ali je općenito ponasanje kantonalne vlade opstruirajuće, a Ministarstvo pravde je vrsilo otvoreni pritisak na sudove da zaustave deložacije. Sarajevske općine variraju u svojoj spremnosti na saradnju u pogledu povrata imovine: Ilidža, Ilić i Hadžići su relativno kooperativne općine, dok su Novo Sarajevo, Novi Grad i Vogosca općenito nekooperativne. Općina Stari Grad nije bila aktivna po pitanju povrata imovine.
22. U općini **Tuzla**, općinske vlasti su generalno kooperativne u omogućavanju povratka pripadnika manjina. Ured za stambene poslove u Tuzli je preuzeo vodeću ulogu u razvoju ose povratka Tuzla-Bijeljina, imovinskog mehanizma koji treba olakšati povratak raseljenih lica u ove općine. Implementacija imovinskih zakona u slučajevima višestrukog korištenja je umnogome unaprijeđena tokom perioda koji pokriva izvještaj putem uspostavljanja komisija za dvostruko korištenje (DOC) koje se sastoje od predstavnika lokalnih organa vlasti i međunarodnih predstavnika.
23. U **Banja Luci**, lokalne vlasti nisu uložile nikakav napor da omoguće povratak manjina, pa je povratak u zauzetu imovinu stoga još uvijek spor. Tokom 1999. godine, došlo je do otprilike 30 deložacija/vraćanja u posjed u Banja Luci. Velika većina povratnika se diskretno smjesti kod rodbine i prijatelja, i podaci ne odgovaraju stvarnoj situaciji. Obnova stambenih jedinica ima malo značaja za

omogućavanje povratka manjina.

24. U **Mostar** praktično nije došlo do povratka putem implementacije imovinskih zakona, iako je došlo do određenog povratka putem obnove. Rješenja o vraćanju u posjed imovine u društvenom vlasništvu su u Mostaru izdata u manje od 2% slučajeva. Organi vlasti ne osiguravaju provođenje odluka i vraćanje u posjed podnosilaca zahtjeva. Lokalne vlasti odbijaju poduzeti mjere u slučajevima višestrukog korištenja, i tek trebaju razriješiti slučajeve "post-daytonskih delozacija". Ustanovljena je komisija za dvostruko korištenje čiji rad još nije rezultirao vraćanjem u posjed usprkos izdavanju 14 rješenja.
25. **Sigurnost i povratak u urbane sredine:** Opcenito, sigurnost ne predstavlja problem u Sarajevu i Tuzli. U posljednje vrijeme nisu prijavljeni slučajevi nasilja ili maltretiranja. U Banja Luci je od 1996. godine došlo do izuzetnog poboljšanja sigurnosne situacije, ali pojedinačne okolnosti, kao i politička atmosfera diktiraju stanje sigurnosti povratnika. U Mostaru, pitanja sigurnosti još uvijek igraju značajnu ulogu.

Povratak u Saveznu Republiku Jugoslaviju:

26. Tokom i nakon napada NATO-a na SRJ u martu i aprilu 1999. godine, oko 68.000 izbjeglica sa Kosova, Sandzaka i drugih područja SRJ je došlo u Bosnu, što je na vrhuncu priliva izbjeglica kulminiralo sa 112.000 ljudi. To je izuzetno otežalo ionako tesku stambenu situaciju u Bosni. U junu 1999. oko 5.000 izbjeglica je bilo smješteno u kolektivne smještaje putem UNHCR-a, dok je ostatak pronasao alternativna rješenja boraveći kod prijatelja ili porodice, ili iznajmljujući privatni smještaj. Krajem septembra, oko 1.500 izbjeglica je još uvijek boravilo u kolektivnim smještajima u Bosni, dok je oko 41.000 repatrirana.

IMOVINA

Razvoj situacije u zakonodavstvu:

27. U proteklih šest mjeseci je uglavnom završena faza zakonodavnog razvoja imovinske reforme. Iako se mora razriješiti još nekoliko pitanja, naglasak se pomjera sa uspostavljanja zakonodavnog okvira prema ostvarenju efikasne implementacije sirom zemlje. Razvoj situacije u zakonodavstvu tokom perioda koji pokriva izvjestaj uključuje slijedeće:
28. Dana **1. aprila**, Visoki predstavnik je produžio rok za podnošenje zahtjeva za povrat stanova u društvenom vlasništvu u Federaciji do 4. jula 1999. Dana **15. juna**, Visoki predstavnik je izdao odluku kojom se produžuje rok za podnošenje zahtjeva za povrat stanova u društvenom vlasništvu u Republici Srpskoj do 19. decembra 1999.
29. Dana **13. aprila**, Visoki predstavnik je ponistio sva stalna stanarska prava stecena između 1. aprila 1992. i 7. februara 1998. u Federaciji, te između 1. aprila 1992. i 19. decembra 1998. u Republici Srpskoj. Osobe koje su stekle stan tokom ili nakon sukoba se sada tretiraju kao privremeni korisnici u postupanju po zahtjevima za povrat. U jednom broju općina se i dalje izdaju stalna stanarska prava.
30. Dana **13. aprila**, Visoki predstavnik je donio odluku kojom se osobama čije je stanarsko pravo ponisteno odlukom suda daje mogućnost da podnesu zahtjev za povrat svoje imovine putem upravnog postupka. Dana **21. aprila**, Parlament Federacije je usvojio sličan amandman na Zakon o stambenim odnosima.
31. Dana **25. maja**, Visoki predstavnik je suspendovao ovlasti općinskih organa u oba entiteta u pogledu ponovnog dodjeljivanja ili raspolaganja drugom imovinom u

drustvenom vlasnistvu (osim stanova), koja je 6. aprila 1992. godine koristena u svrhu stanovanja, u vjerske ili kulturne svrhe, ili za privatne zemljoradnicke ili poslovne aktivnosti.

32. Dana **2. jula**, Visoki predstavnik je donio niz odluka u pokusaju da ispravi nedostatke u imovinskim zakonima, kao i da rijesi druge prepreke u implementaciji imovinskih zakona. One ukljucuju: ogranicenje definicije u Zakonu o prestanku primjene Zakona o napustenim stanovima, da bi se navelo kako se svi ljudi koji su napustili svoje stanove izmedju 30. aprila 1991. i 4. aprila 1998. smatraju izbjeglicama ili raseljenim osobama, bez obzira na stvarne razloge njihovog odlaska; povrat imovine koja zvanično nikada nije proglašena napustenom se sada može ostvariti u upravnom postupku; pravo na alternativni smjestaj je ograniceno tako da osoba koja ima stvarnu mogućnost da se vrati u svoj bivši dom ili koja ga se dobrovoljno odrekla, nema pravo na alternativni smjestaj i mora iseliti iz imovine koju privremeno zauzima u roku od 15 dana, i; prema novom upravnom postupku, predratni ugovori o kupoprodaji vojnih stanova se mogu priznati.

Pregled implementacije:

33. Pod snaznim pritiskom i nakon aktivne intervencije medjunarodne zajednice, doslo je do napretka reforme zakona u cilju implementacije Aneksa VII Daytonskog sporazuma. Medjutim, ucinak entiteta u pogledu implementacije je bio veoma slab. Usprkos nekim znacajnim slucajevima napretka na lokalnom nivou, ocigledan je nedostatak volje lokalnih vlasti sirom zemlje da prihvati povratak pripadnika manjina u svoje predratne domove, ukljucujuci kako privatnu imovinu, tako i imovinu u drustvenom vlasnistvu. Dokazi za to su spori napredak, etnicki diskriminacijska primjena zakona i otvorena opstrukcija u implementaciji imovinskih

zakona.

34. Iako je registracija imovinskih zahtjeva u Federaciji uglavnom završena, a u Republici Srpskoj napreduje, odlučivanje po zahtjevima je znatno sporije, a implementacija odluka, uključujući i delozacije sadašnjih korisnika, se gotovo nikako ne desava izvan Kantona Sarajevo. Postoji očit nedostatak volje vlasti da rješavaju slučajeve višestrukog korištenja i druge oblike zloupotrebe u dodjeli stambenog fonda. U nekim slučajevima je primjećena politicka intervencija u tretiranju slučajeva povrata imovine na način koji nije u skladu sa zakonom, dok u drugima postoji sumnja da je došlo do takve intervencije. Ovaj problem je u razlicitom stepenu prisutan sirom zemlje.
35. Iako nedostatak smještaja koji se treba ponuditi raseljenim licima ostaje i dalje tesko pitanje koje koci povratak, nema mnogo znakova od strane lokalnih vlasti da ulazu napor da maksimalno iskoriste stambeni fond na način dosljedan slovu i duhu zakona. U oba entiteta, spori napredak u vraćanju imovinskih prava i povratku se postize isključivo putem stalnog pritiska i nadzora medjunarodnih organizacija, a u mnogim mjestima, narocito u Hercegovini i zapadnoj Bosni, te dijelovima Republike Srpske, pruža se otvoren otpor medjunarodnom pritisku. Iako napredak koji se postize po pitanju povratka pripadnika manjina u svoje predratne domove i priznavanja vazecih imovinskih prava i dalje ima politicki i drustveni znacaj koji opravdava velike medjunarodne napore, nema mnogo znakova da se razvija samoodrzivi proces povratka. Slicno tome, jasno je da su vlasti sirom BiH do danas bile nesposobne i nisu imale volju da konsistentno i objektivno primjenjuju zakone u svim ili u vecini slučajeva.

Implementacija u Republici Srpskoj:

36. Centralni organ Ministarstva za izbjeglice i raseljena lica (Ministarstvo) u Banja Luci je uspostavio postupak obrade zahtjeva za povrat, i izdao uputstva za uspostavljanje postupaka sirom Republike Srpske. Medjutim, nisu u svim opcinama uspostavljene strukture i postupci za obradu zahtjeva, a u mnogima u kojima su uspostavljeni, jos ne funkcionisu, odnosno podnosioci zahtjeva jos ne mogu predati svoje zahtjeve. Nadalje, i dalje stizu izvjestaji o politickoj i birokratskoj opstrukciji, ukljucujuci ograniceno radno vrijeme, nedostatak osoblja, nedostatak novca za slanje odluka postom, odbijanje da se prihvate zahtjevi uz punomoc, i opcenito spora obrada zahtjeva. Neke vrste opstrukcije kao sto je naplata takse, su smanjene nakon intervencije medjunarodnih organizacija, ali se jos javljaju u pojedinacnim slucajevima.
37. Nedostatak pravne jasnoce u pogledu nadleznosti razlicitih organa u upravnim strukturama u Republici Srpskoj je takodje predstavljalo prepreku obradi zahtjeva. Na primjer, zahtjevi za poslovne prostore u privatnom vlasnistvu se ne obradjuju efikasno jer prevladava nesigurnost i traje debata oko toga da li je Ministarstvo ili Ministarstvo za urbanizam odgovorno za prijem i odlucivanje po zahtjevima. Vlada nije ulozila dovoljno napora da razrijesi ova kljucna pitanja koja sprecajaju efikasnost procesa.
38. Vazna prepreka obradi zahtjeva je nedostatak strucnog kadra i akutni nedostatak materijalno-tehnickih sredstava na opcinском nivou. To je mnogim izbjeglicama i raseljenim osobama otezalo registraciju zahtjeva za povrat stanova u drustvenom vlasnistvu u prvobitnom roku od sest mjeseci. Visoki predstavnik je stoga bio primoran da donese odluku kojom se rok prduzava za sest mjeseci, odnosno do 19. decembra 1999. Za sada se cini da Republika Srpska nema sredstava da bi ispunila

neophodne zadatke na provedbi svog imovinskog zakona.

39. Neophodne su značajne zakonodavne promjene da bi se postigla implementacija u Republici Srpskoj. Potrebni su amandmani da bi se zakon republike Srpske usaglasio sa zakonima u Federaciji, da bi se poostrišla pravila u pogledu delozacija, te da bi se smanjile mogućnosti za opstrukciju. Pored toga, neophodno je i uputstvo za implementaciju ovih izmjena.

Vojni stanovi:

40. Na osnovu novih odredbi za povrat vojnih stanova koje su sadržane u amandmanima od 2. jula, Federalno ministarstvo odbrane je 9. jula izdalo uputstvo o povratu i kupovini vojnih stanova. Civilne vlasti su odgovorne za raspolaganje vojnim stanovima koji su napušteni i za obradu zahtjeva za povrat vojnih stanova. Vojne stambene vlasti će imati mogućnost prezentiranja dokaza koji su u vezi sa pravom podnosioca zahtjeva da vrati stan u posjed. Sada postoji procedura kojom se implementiraju odluke Doma za ljudska prava u pogledu vojnih stanova. Vojne vlasti u Republici Srpskoj su direktno intervenisale kod nadležnih civilnih vlasti u cilju zaustavljanja delozacija, a u nekim slučajevima uniformisana vojna lica su blokirala provođenje delozacije. Medjunarodna zajednica je uložila prigovor navodeći da je miješanje u civilni proces vladavine zakona neprihvatljivo, da vojne vlasti moraju postivati autoritet civilne policije u provođenju odluka civilnih vlasti i da vojna lica ne smiju biti prisutna pri delozacijama. Ministarstvo odbrane je na kraju prihvatilo ovaj stav u svome uputstvu.

Delozacije:

41. Glavna prepreka implementaciji imovinskih zakona koja se posebno ocitovala tokom perioda koji pokriva izvjestaj jeste neizvršavanje naloga za delozaciju. Lokalna

policija doprinosi ovom problemu svojim neprisustvom ili nedjelotvornoscu prilikom delozacija, koji su u suprotnosti sa njihovom zakonskom obavezom da pružaju pomoc kod delozacija po zahtjevu lokalnog organa za stambena pitanja, te da intervenisu nakon opstrukcije delozacije koja predstavlja kršenje zakona. U cilju povecanja ucinkovitosti delozacija, medjunarodne organizacije su izdale smjernice kojima se uspostavlja pravni okvir i dužnosti policije u pogledu delozacija u Federaciji. U kombinaciji sa obukom, one predstavljaju faktor koji je doprinio uspjehu koji je u posljednje vrijeme ostvaren u provođenju zakazanih delozacija, narocito u Kantonu Sarajevo. Smjernice za policiju Republike Srpske tek treba finalizirati.

VLADAVINA ZAKONA

Pregled:

42. **Analiza pravosudja:** Postoje ozbiljni problemi u vezi sa nezavisnoscu i nepristrasnoscu pravosudja u BiH i sa kvalitetom pravosudnih odluka donesenih od strane sudova. Nezavisnost sudstva u BiH je kompromitirana vecim brojem problema, koji ukljucuju i sljedece: ociti politicki uticaj, narocito u vezi sa pitanjima povratka; nedovoljna finansijska sredstva za rad sudova, sto primorava sudije da traze finansiranje od lokalnih vlasti ili da se obracaju privatnim izvorima; politicko uplitanje u imenovanje i smjenjivanje sudija. U druga institucionalna pitanja se ubrajaju i nepostojanje jedinstvenog pravosudnog sistema u Kantonima br. 6. i 7., sto je rezultiralo odvojenim bosnjackim i hrvatskim pravosudnim sistemima; nedovoljna bezbjednost pravosudnih kadrova; nedostatak sudija u nekim podrucjima; nedostatak opreme i pravnih resursa; ozbiljna zatrpanost poslom u nekim sudovima. Sto se tice kvaliteta rada, u svim sudovima se zapostavlja Evropska

konvencija o ljudskim pravima, a ne postoji ni zakonodavna osnova za medjuentitetsku saradnju u oblasti pravosudja.

43. **Politicko uplitanje u rad pravosudnih organa:** Jos uvijek dolazi do znacajnog i rasprostranjenog uplitanja izvrsnih organa vlasti u pravosudne procese, sto je jasno pokazano u septembru 1999. godine, kada je bosnjacki clan Predsjednistva gosp. Alija Izetbegovic naložio nadležnim organima da odbiju izdavati rjesenja o delozaciji izbjeglih lica koja se bespravno koriste imovinom i nemaju alternativni smjestaj. Ovo je najizrazitiji slucaj politickog mijesanja sa najviseg nivoa u rad pravosudnih organa u posljednjih sest mjeseci.
44. **Zakonodavstvo:** Od aprila je doslo do znacajnih promjena vezanih za zakonodavstvo, ciji je cilj jacanje nezavisnosti i nepristrasnosti pravosudja. U junu su sudije i tuzioci u oba entiteta usvojili identicne Eticke kodekse; u julu je visoki predstavnik nametnuo dva zakona – Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o vrhovnom sudu i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Federalnom tuzilastvu, kojima se prosiruje nadleznost Vrhovnog suda Federacije, odnosno poboljsavaju ovlasti Federalnog tuzilastva. Cilj ovih zakona je da se rijesi pitanje medjuentitetskog i organizovanog kriminala, a posebno pitanje krivicnih djela koja sprijecavaju povratak izbjeglica. Trenutno se razmatraju zakoni o imenovanju sudija, koji trebaju da osiguraju smanjenje politickog uticaja na postupak izbora sudija i time pojacaju nezavisnost pravosudja. Nacrt Zakona o sudskoj i tuzilackoj funkciji u Federaciji i nacrt Zakona o sudovima i sudskoj funkciji u Republici Srpskoj su uglavnom izradili domaci strucnjaci.

Konkretni slucajevi:

45. **Odluka o Brckom:** Donosenje Odluke o Brckom u martu,

pracenjeno Aneksima od 18. avgusta, dovelo je do zavrsetka dugotrajne politicke kontroverze i pocetka intenzivne faze reforme pravosudja i zakonodavstva. Odluka je proglasila Brcko neutralnim, multietnickim i demilitariziranim distriktom pod medjunarodnom supervizijom. U Aneksu se elaborira operacionalizacija Distrikta, pocevsi od kaznenog sistema i provodjenja zakona, pa do carinskih sluzbi, oporezivanja i glasanja. Unaprijedjenjem integracije u svim sferama zivota, uspostava distrikta omogucuje razvoj modela koji bi se mogao koristiti za zastitu ljudskih prava u BiH.

46. Kompromitirano pravosudje u livanjskom opcinskom tuziteljstvu: U julu 1999. godine, JSAP (Program pomoci pravosudnom sistemu) je izvrrio inspekciju Opcinskog tuziteljstva u Livnu, koje pokriva Drvar, Glamoc, Livno i Bosansko Grahovo. Istraga je izvrrena na osnovu ozbiljnih pitanja postavljenih u vezi sa profesionalnim ucinkom tog organa, narocito u vezi sa dva slucaja iz aprila 1998. godine, dvostrukog ubistva starijeg bracnog para srpske nacionalnosti, odnosno nereda u opštini Drvar. JSAP je pregledao preko 100 predmetnih spisa i otkrio da se u sistemu krivicnog pravosudja ustrajavalo na neprovođenju osnovnih pravosudnih principa u slucajevima vezanim za manjine i ostalim slucajevima. Oznaceni su i sljedeći problemi: kasnjenja u svakoj fazi, nemogucnost procesiranja visestrukih pocinioca krivicnih djela i ozloglasenih osumnjicenih lica, losa komunikacija i vođenje evidencije, sematska diskriminacija manjinskog stanovništva i nepostivanje Evropske konvencije o ljudskim pravima. JSAP je izmedju ostalog preporučio i sljedeće: imenovanje kvalifikovanog tužioca za Drvar i Bosansko Grahovo, uvjetnu kaznu za Opcinsko tuziteljstvo u Drvaru i Livnu, pojačano prisustvo manjina u pravosudju i tuzilastvu u Kantonu 10 i poboljšanje bezbjednosti sudova putem uspostave sudske policije u Kantonu 10.

47. Kantonalni sud u Mostaru: Nakon vise od tri godine

postojanja etnicki podijeljenih sudova u Mostaru (Federacija), zapocelo se sa uspostavom medjuetnickog kantonalnog suda. Nakon sjednice Kantonalne skupstine 23. jula 1999. godine, imenovano je 18 sudija: 7 Bosnjaka, 7 bosanskih Hrvata i 4 "ostalnih". Prvi predsjednik Suda je izabran 27. jula. Zajednicki Kantonalni sud jos uvijek ne funkcionise. Slucaj Golubovic ce vjerovatno biti prvi slucaj koji ce Sud razmatrati.

POLICIJA

Policijski poslovi u kontekstu povratka:

48. Kako bi se izvorsila analiza da li pripadnici policije postuju principe demokratskog rada policijskih organa, kao i medjunarodno prihvacena ljudska prava i narocito pravo na povratak, Odjel za ljudska prava UNMIBH-a je poduzeo niz akcija sa ciljem rjesavanja sistemskih i institucionalnih problema vezanih za krsenje ljudskih prava od strane pripadnika policije.
49. **Analiza rada policije u Kantonu 6:** U maju 1999. godine Ured za ljudska prava je izvorsio sveobuhvatnu i iscrpnu analizu rada Ministarstva unutrasnjih poslova u Kantonu 6, kao i svih 12 policijskih uprava u Srednjobosanskom kantonu. Analiza je ukazala na nepostojanje otvorenog i pozitivnog programa za transformaciju policije iz komunisticke i/ili nacionalisticke iz ratnog vremena u demokratski organ zaduzen za provodjenje zakona, i utvrdila da se policija drzi taocem nacionalne politike. Neposredni rezultat takve situacije je da nije doslo do etnicke integracije policijskih snaga. Bosnjacka policija i policija bosanskih Hrvata su podijeljene u dvije zasebne strukture sa paralelnim lancima komandovanja i suprotstavljenim politickim ciljevima, sto je dovelo do sustinskog nepostojanja autoriteta ovih organa i njihove inercije.

50. Na osnovu analize UNMIBH je izradio "Plan od tri tacke za Kanton 6", kojim se formulise plan objedinjavanja struktura Ministarstva, odvajanja policije od politike i njene dodatne profesionalizacije. Osnovna mjera u ovom planu je imenovanje kantonalnog policijskog komesara, koji ce nadgledati svakodnevno obavljanje policijskih poslova i efikasno rukovoditi Ministarstvom unutrasnjih poslova. Komesar ce rukovoditi radom Kantonalne policije, a za svoj rad ce politicki biti odgovoran ministru unutrasnjih poslova i njegovom zamjeniku. Ministarstvo unutrasnjih poslova Kantona 6. je nakon objavljivanja izvjestaja poduzelo korake ka objedinjavanju Ministarstva, a jedan od konkretnih koraka je bilo premjestanje prostorija Ministarstva bosanskih Hrvata iz Viteza u sluzbenu zgradu Ministarstva u Travniku. Za dalje informacije o analizi rada policije u Kantonu 6., vidi Izvjestaj UNMIBH iz septembra 1999. godine, pod naslovom "Od zajednicke do jedinstvene policije: nastavak razvoja policije u Srednjoj Bosni".
51. **Analiza rada policije u Stocu:** Kao rezultat inspekcije Policijske uprave Stolac iz 1998. godine, UNMIBH je zakljucio da policijske snage u Stocu (Kanton 7.) nisu funkcionalne. Od februara do maja 1999. godine, cjelokupna policija je dobila uslovnu kaznu od tri mjeseca. U tom periodu je poduzet niz znacajnih koraka, ukljucujuci i otpustanje i razorusavanje viska djelatnika policije i pojacanu integraciju policajaca pripadnika manjina. Takodje je ucinjen napredak u objedinjavanju lanca komandovanja, ali je potrebno uloziti jos vise napora u tom cilju.
52. Stolac predstavlja tipican primjer rada civilnih organa zaduzenih za provodjenje zakona u Kantonu 7. Neuspjesi u Stocu direktno proisticu iz kontinuirane nespremnosti kantonalnih vlasti da uspostave pozitivan i efikasan program integracije svih kantonalnih institucija. 12. maja 1999. godine UNMIBH je podnio kantonalnom ministru

“Stodnevni plan akcije”. Tokom navedenih stotinu dana, kantonalni ministar je poduzeo niz mjera u cilju integracije i profesionalizacije policije Kantona 7.; policija u Stocu je nacinila znacajan napredak u objedinjavanju lanca komandovanja i integrisanju svog pravnog/upravnog odjela (na cijem se celu sada nalazi Bosnjak). Trenutno preovladava pozitivna atmosfera medju djelatnicima, sto je dovelo do drasticnog poboljsanja bezbjednosne situacije za povratnike pripadnike manjina. Za razliku od 1998. godine kada je UNMIBH zabiljezio preko 70 incidenata vezanih za povratak u Stocu, tokom sezone povratka u 1999. godini nije doslo do nijednog ozbiljnog incidenta vezanog za povratkom.

53. Medjutim, mnogobrojni zahtjevi iz Stodnevnog plana akcije nisu ispunjeni. Na primjer, budzet nije integrisan, nekoliko odjela Ministarstva nije osnovalo zajednicka sjedista, lanci komandovanja ovih odjela nisu integrisani, a ministar unutrasnjih poslova nije dostavio UNMIBH-u liste zaposlenih i inventare imovine Ministarstva, sto ukljucuje prostorije, vozila, sredstva veze i evidenciju o naoruzanju.
54. **Analiza rada policije Kantona 7.:** UNMIBH je izvrsio analizu rada Policijske uprave Konjic u julu ove godine. U Konjicu je Ured za ljudska prava UNMIBH-a utvrdio da policijska uprava uglavnom profesionalno obavlja svoj posao, mada postoje nedostaci u samoj strukturi, lancu komandovanja i nivou objedinjenosti. Pri tome, utvrdjeno je da su kadrovska struktura za cetiri policijske stanice u Konjicu i njihova sjedista neadekvatna. Detaljnije informacije se mogu pronaci u Izvjestaju UNMIBH-a pod naslovom “Gradnja civilnih organa za provodjenje zakona u Stocu i Hercegovacko-neretvanskom kantonu, decembar-maj 1999”.

Postupci hapsenja i pritvora

55. Ured za ljudska prava UNMIBH-a je 1. juna 1999. godine

zapoceo sa projektom analize postupaka hapsenja i pritvaranja kojima se koristi policija Federacije, sa posebnim osvrtom na sisteme evidentiranja hapsenja i policijskog pritvora i poboljšanje sadasnje prakse u cilju ispunjavanja standarda iz Evropske konvencije za lica lisena slobode. Izmedju 1. i 4. juna, UNMIBH je izvršio mikro-inspekciju 97 policijskih stanica u svim kantonima Federacije. Oznacena su tri ključna problema u sadasnjem sistemu. Prvi je da termin "hapsenje" nije shvacen od strane policije Federacije na nacin koji je konsistentan sa zastitom ljudskih prava u skladu sa Evropskom konvencijom. Drugi je da sistem evidentiranja kojim se policija trenutno služi nije jedinstven, te je zbog toga neadekvatan za procjenu da li je policijska praksa u skladu sa domacim i medjunarodnim standardima ljudskih prava. Konacno, policija Federacije ne shvata vaznost upotrebe odgovarajucih sistema evidentiranja, tj. da se oni ne koriste samo kako bi se spriječila kršenja ljudskih prava, vec i kako bi se zastitilo od neosnovanih optuzbi za lose vladanje policije. UNMIBH se nakon mikro-inspekcije sastao sa federalnim ministrom unutrasnjih poslova kako bi se razmotrili navodi u izvjestaju i nakon toga osnovala radna grupa za izradu jedinstvenog i standardizovanog sistema evidentiranja hapsenja i pritvora za cjelokupnu policiju Federacije. Radna grupa, sastavljena od dužnosnika Ministarstva i pripadnika UNMIBH-a se sastajala sedmicno od kraja mjeseca avgusta. Nakon mikro-inspekcije u Federaciji, slicna inspekcija je izvršena i u Republici Srpskoj od 16. do 19. avgusta. Trenutno se finaliziraju rezultati.

Trgovina ljudima:

56. Od proljeca 1999. godine, trgovina ljudima u svrhu prisilne prostitucije se pokazala kao jedan od najvećih problema vezanih za zastitu ljudskih prava u BiH. Izmedju ostalih, istrazeno je i 20 slucajeva hapsenja

zena u kaficima u Busovaci, Vitezu i Novom Travniku od 11. jula ove godine, kao i presude donesene u tim slucajevima u skladu sa zakonima Herceg-Bosne (koje UNMIBH smatra nevazecim). Do sada se lokalna policija koncentrisala na prestupe koje su pocinile zene, a ne na krivicna djela koja su pocinjena protiv zena; zene su hapsene na osnovu malog broja dokaza a pocinjen je i niz gresaka proceduralne prirode (ukljucujuci i neprisustvo prevodilaca), sto je rezultiralo naplatom novcanih kazni od zena ili njihovim zatvaranjem bez pravicnog saslanja. Sem toga, deportacije iz kantona ili preko medjuintitetske linije razgranicenja su izvorsavane na nacin na koji su se zene i dalje izlagale riziku da budu zlostavljane.

57. Komesar UN IPTF-a je 2. avgusta 1999. godine zahtjevao obustavu svih postupaka deportacije do daljnjeg, kako i iniciranje odgovarajucih krivicnih postupaka protiv lica ukljucenih u trgovinu strancima. 30. avgusta 1999. godine komesar UN IPTF-a je izdao privremenu direktivu u vezi sa policijskim akcijama protiv objekata za koje se sumnja da se koriste za prostituciju.
58. Direktiva, izmedju ostalog, nalaze da se IPTF obavijesti najmanje 24 sata prije pocetka operacije; da se sve mora pripremiti da bi se osigurale odgovarajuce prostorije za pritvor i prisustvo prevodilaca; te da se sa vlasnicima, poslodavcima i svim zaposlenim razgovara i/ili da se oni ispituju. Direktiva takodjer navodi da osobe koje se bave prostitucijom mogu biti zrtve trgovine bijelim robljema, te da se prema njima treba postupati kao prema potencijalnim zrtvama i da se strani drzavljanima mogu jedino protjerati uz konsultacije sa IPTF-om. Medjunarodna zajednica je upoznala domace vlasti na drzavnom nivou sa ozbiljnošcu ovog pitanja, i domace vlasti su izrazile svoju spremnost i volju za rjesavanjem.
59. Dana 19. jula vlasnik kafe sa pijace Arizona kod Brckog je zbog kupovine osoba radi prostitucije osudjen

je na tri godine zatvora. Uz to, uhapsono je jos sedam vlasnika drugih kafica na istoj pijaci. Dana 30. septembra je jedan od njih sedam osudjen zbog iste optuzbe na 8 mjeseci zatvora.

PRAVO NA PRAVICNO SUDJENJE

Medjunarodni sud za ratne zlocine:

60. U zadnjih sest mjeseci uhaplena su trojica Srba i prebacena u ICTY, a Hrvatska je Tribunalu izrucila jos jednog optuzenog za ratne zlocine. Uprkos snaznih protesta RS duznosnika zbog hapšenja Radoslava Brdjanina i generala Momira Talica, njihovo hapšenje je izazvalo samo verbalne proteste i nije rezultiralo demonstracijama ni napadima na predstavnike medjunarodne zajednice. Ovo je znacajno poboljšanje u odnosu na neuspio pokusaj hapšenja Dragana Gagovica u Foci 9. januara 1999. godine koji je rezultirao njegovom smrću i nakon toga doveo do napada mase na IPTF stanicu u Foci.
61. **Hapšenje Brdjanina:** Dana 6. jula, u Banja Luci su trupe SFOR-a uhapsile Radoslava Brdjanina koji je, u vrijeme hapšenja, bio član Narodne Skupstine Republike Srpske. Brdjanin je najvisi političar iz reda srpskog naroda koji je uhapšen vezano za zlocine pocinjene tokom rata. On je ranije bio član uzeg kruga tvrdolinijaske Srpske demokratske stranke koju je osnovao bivši vođa bosanskih Srba i osumnjiceni za ratne zlocine Radovan Karadzic. Brdjanin je optuzen za zlocine protiv covjecnosti zbog licne i komandne odgovornosti. Preciznije receno, kao predsjednik Kriznog staba "Autonomne oblasti Krajina" on je, navodno, odgovoran zajedno sa drugima za operacije etnickog ciscenja u podrucju Sanskog Mosta i Prijedora u toku 1992. godine.
62. **Hapšenje Talica:** Dana 25. augusta, austrijska policija je uhapsila generala Momira Talica, nacelnika staba Vojske bosanskih Srba. Prema izvjestajima, Talic je do

sada najvisi dužnosnik iz reda srpskog naroda kojem će biti suđeno pred ICTY-em. Talić je tajno optužen u martu 1999. godine zajedno sa bivšim zamjenikom premijera bosanskih Srba Radoslavom Brđjaninom radi planiranja i vođenja krvavog etničkog čišćenja više od 100 000 Muslimana i Hrvata u sjeverozapadnoj Bosni u 1992. godini tokom rata u Bosni. Vjerovatno će se Brđjaninu i Taliću suditi zajedno.

63. **Hapsenje Kovaca:** Dana 2. augusta, SFOR trupe su uhapsile bosanskog Srbina Radomira Kovaca, komandanta paravojnih snaga, u njegovom domu u Foci (istocni dio RS-a). Kovac je optužen za grupno silovanje, mučenje i zarobljavanje. Ovaj slučaj je od velike važnosti iz pravne perspektive i perspektive ljudskih prava jer je to prvi put da je seksualno zlostavljanje temeljito istraženo u cilju krivičnog gonjenja pod rubrikom mučenje i zarobljavanje-zločin protiv čovječnosti.

Sudjenja za ratne zlocine u zemlji:

64. Medjunarodna zajednica nastavlja da nadgleda sudske postupke za ratne zlocine koji se vode pred domacim sudovima. Vecina sudjenja za ratne zlocine se i dalje odvija u sudovima u podrucjima Federacije sa vecinskim bosnjackim stanovnistvom. Uprkos sporog napretka reformi pravnog sistema, cini se da makar sudovi u Sarajevu stizu vise iskustva, ukljucujuci i pridrzavanje postupaka iz Pravila puta, te općenito izbjegavaju proceduralne greske. To se djelimicno moze objasniti prisustvom medjunarodne zajednice, a djelimicno cinjenicom da je Vrhovni sud Federacije u odredjenom broju slucajeva omogucio ponovno sudjenje optuzenim.
65. Istaknuti slucajevi koji se odvijaju u toku perioda koji je obuhvacen ovim izvjestajem ukljucuju slucaj Gorana Vasica, Srbina, kojeg je u aprilu mjesecu sarajevski Kantonalni sud proglasio krivim za ratne zlocine i osudio na deset godina zatvora. Izmedju ostalih tacaka,

gospodin Vasic je optuzen za ubistvo Hakiye Turajlica zamjenika premijera Bosne i Hercegovine, koje se desilo 1993. godine. Prvobitno, Visi sud ga je oslobodio optuzbe po ovoj tacki. Medjutim, 4. septembra odlukom Vrhovnog suda Federacije ponistena je presuda i vratena visem sudu na ponovno sudjenje. Prvo saslanje je odrzano 25. oktobra.

66. U slucaju Zvornik 7, kada su 3 Bosnjaka osudjena za ubistvo cetiri drvosjece iz reda sprskog naroda na prvostepenom sudu, Vrhovni sud RS-a je donio presudu u junu mjesecu nalazuci ponovno sudjenje u prvom stepenu pred Okruznim sudom u Bijeljini. Medjunarodna zajednica je bila razocarana obrazlozenjem u kojem je zanemareno da se detaljno navedu brojna kršenja standarda ljudskih prava u toku cijele istrage. Nakon odluke Vrhovnog suda RS vlasti su oslobodile trojicu optuzenih i oni su prebaceni u Federaciju pod uvjetom da se pojave na ponovnom sudjenju koje je odgodjeno. Tehnicki govoreci, ovo nije sudjenje za ratne zlocine, ali je ipak privuklo veliku paznju u zemlji i inostranstvu.
(pogledati stav 47 gore) ovaj slucaj je odgodjen.

67. **Drugi istaknuti slucajevi koji su trenutno u toku ukljucuju:** sudjenje koje se odvija u Mostaru na kojem su trojica Bosnjaka optuzena za ubistvo cetveročlane srpske porodice (Golubevic sa dvoje djece) u Konjicu 1992. godine. Optuzeni su u pritvoru od sredine januara 1999. godine, ali zbog problema oko uspostave funkcionalnog i jedinstvenog kantonalnog viseg suda u Hercegovacko-neretvanskom kantonu
68. Ponovno sudjenje Ibrahimu Dedovicu je pocelo na sarajevskom Visem sudu. Dedovic je prvobitno osudjen na kaznu od deset godina zatvora. U maju mjesecu Vrhovni sud Federacije je potvrdio dio presude prvostepenog suda kojom je Dedovic oslobodjen za ratne zlocine protiv ratnih zatvorenika, te ponistio ostatak presude i vratio slucaj Visem sudu na ponovno sudjenje.

EKONOMSKA I SOCIJALNA PRAVA

69. **Diskriminacija pri zapošljavanju:** Diskriminacija na osnovu nacionalnosti, politickog misljenja i pola je i dalje endemicna pojava u Bosni i Dom za ljudska prava ju je istakao kao "jedan od najtezih problema za povratak izbjeglica i raseljenih osoba". I dalje se ne zapošljavaju pripadnici etnickih i politickih manjina koji su otpusteni u toku rata; i dalje demobilizirani vojnici imaju prednost nad zenama ; siroko je prisutna diskriminacija protiv nastavnika pripadnika manjinskih etnickih grupa. Uklanjanje slucajeva diskriminacije u proslosti se pokazalo kao veoma tesko jer se mnogi ljudi nevoljko obracaju sudskim organima iz straha od osvete ili nedostatka povjerenja u sudski sistem da ce donijeti pravicnu presudu. Glavna prepreka za rjesavanje diskriminacije u zapošljavanju jeste cinjenica da vladavina zakona nije snazna, neprimjenjivanje ili zloupotreba zakona, te blokiranost pravnih lijekova koji su ili nepristupacni, ili neefikasni ili politizirani.
70. Diskriminacija pri zapošljavanju je endemicka pojava i utvrdjena konstatnom snagom nacionalistickih politickih stranaka koje kontroliraju vecinu aspekata ekonomskog zivota u Bosni. Udruzena sa neefikasnoscu i nedostatkom neovisnosti upravnih i pravnih sistema (pogledati stavove 42-45, u gornjem tekstu) zloupotreba prava na zaposlenje i dalje postoji. U toku perioda koji pokriva ovaj izvjestaj, pristup rjesavanju tog problema ukljucuje i napore na reformi zakonodavstva, izgradnju institucija, zagovaranje prava, obrazovanje javnosti i lobiranje.
71. Dana 8. jula, Dom za ljudska prava je izdao odluku kojom se uspostavlja presedan u pogledu diskriminacije u zapošljavanju u slucaju Zahirovic protiv BiH i FBiH. Tuzitelj iz reda bosnjackog naroda je otpusten sa posla u toku rata i stavljen na "listu cekanja". Nakon rata, zaposleni su drugi pojedinci, dok je on ostao na listi.

Dom je naglasio da je "sprečavanje diskriminacije glavni cilj Općeg okvirnog sporazuma za mir" i da i nakon rata stavljanje na listu čekanja osoba koje su otpustene sa posla tokom rata predstavlja diskriminaciju u zapošljavanju. Velika novčana kazna je određena Federaciji, uz to da se tuzitelj mora vratiti na posao. Principi za donošenje ove odluke su primjenjivi u bezbroj drugih slučajeva diskriminacije u zapošljavanju.

72. Dana 5. oktobra, dvije godine nakon završnih diskusija usvojen je novi Zakon o radu u Federaciji. Ovaj Zakon sadrži anti-diskriminacijsku odredbu (član 5.) i omogućuje finansijsku nadoknadu za one koji su stavljeni na listu čekanja u toku rata (član 143.). Iako se članom 143 uspješno ukida zastarjeli sistem listi čekanja, postoji ozbiljna zabrinutost da poduzeca neće biti u stanju da ispune finansijski teret koji nameće ovaj novi Zakon te da neće postići željeni rezultat. Uz to, Vlada Federacije je formirala Komisiju za primjenu radnog zakonodavstva koja će raspravljati o radu na izmjenama i dopunama radnog zakona.
73. Radni zakon Republike Srpske je u osnovi predratni jugoslavenski zakon uz nekoliko amandmana i ne sadrži odredbu koja zabranjuje diskriminaciju u zapošljavanju. Zakon sadrži diskriminatorne odredbe uključujući prioritet u zapošljavanju ratnih vojnih invalida i članova porodica RS vojnika koji su poginuli u borbi (član 8.). Zakon treba hitno izmijeniti i dopuniti i uskladiti sa Zakonom o radu u Federaciji, ali RS je odbila ponudu Međunarodne organizacije rada (ILO) da pomogne u ovom procesu.
74. Daljnji pristupi pitanju diskriminacije u zapošljavanju uključuju izradu Pravičnih principa zapošljavanju koji se zasnivaju na sličnom pristupu koji je korišten u Južnoj Africi i Sjevernoj Irskoj u vezi sa zapošljavanjem, unapređivanjem, disciplinarnim postupcima i postupcima za otpustanje koji će biti distribuirani u cijeloj Bosni; i mehanizam "kontrole" u

kome ce se paznja donatora i potencijalnih investitora skrenuti na prakse pri zapošljavanju bez diskriminacije kao stimulans podsticaja politike pravicnog zapošljavanja.

75. **Diskriminatorski pristup penzijama:** Mnogo ljudi u Bosni i dalje nailazi na poteskoce u dobijanju penzija na koje imaju pravo zbog cinjenice da je penzioni sistem podijeljen u fondove zasnovane na etnickoj bazi u toku i nakon rata. Uskrasivanje penzija takodjer implicira uskracivanje drugih osnovnih prava, kao sto su pravo na zdravstvenu zastitu. Nedavni primjer diskriminacije u pogledu penzije je Instrukcija koju je 7. maja izdao direktor Penzionog fonda u Sarajevu koja sadrzi odredbu koja opstruira pravo povratnika na dobijanje penzija. Izmedju ostalih brojnih dokumenata u Instrukciji se trazi da podnosilac zahtjeva prilozi uvjerenje koje je izdao ured za stambena pitanja u opcinu kojim se "dokazuje da se on vratio u svoj stan koji je napustio u toku rata i datum njegovog povratka" Špogledati dio posvecen imovinskim pitanjima u kojem se detaljno navode cinjenice da je gotovo nemoguće ispuniti ovaj zahtjevć. Ovo je uslijedilo nakon slicne instrukcije koju je izdao isti organ u decembru 1998. godine i koju su nakon toga osudili OHR i druge organizacije.
76. Trenutno postoje tri razlicita fonda koja ne saradjuju niti koriste cjelovit metod odredjivanja ili isplate penzija. U Federaciji su poduzeti naponi da se ukinu paralelne institucije. Tako je 26. augusta Vlada Federacije odobrila Zakon o organizaciji penziono invalidskih fondova koji ima za cilj spajanje fondova iz Mostara i Sarajeva i sto bi trebalo pomoci rjesavanje nekih slozenih tehnickih pitanja koja su sprecavala ljude da primaju penzije na koje imaju pravo. Medjutim, ovaj Zakon ne rjesava medjuintitetsko pitanje penzija.
77. **Invalidnost i diskriminacija:** Diskriminacija usmjerena prema i medju invalidima i dalje ima utjecaj na veliki broj ljudi u Bosni. Neka od pitanja koja izazivaju

zabrinutost kao sto su nedostatak pristupa obrazovnim objektima odnose se na sve invalide. Uz to, diskriminacija postoji i medju samim invalidima gdje se ratni vojni invalidi preferiraju u odnosu na ostale invalide sto rezultira u razlicitim primanjima invalida. Ovo ce najvjerojatnije biti pojacano ukoliko Zakon o osnovnoj zastiti civilnih zrtava rata i njihovih porodica i zastiti djece bude usvojen u Federaciji kao i nacrt federalnog Zakona o pravima boraca i clanova njihovih porodica koji sa sobom povlaci i indirektnu diskriminaciju onih koji nisu postali invalidi u borbi odnosno ratu i daje prioritet u zaposljavanju ratnim vojnim invalidima.

78. Potrebno je istaknuti da su u toku perioda koji obuhvata ovaj izvjestaj lokalne organizacije koje predstavljaju invalide osnovala "Bh. Koaliciju za pružanje jednakih mogućnosti invalidima" kako bi uspostavile koordinirani pristup u cilju razvijanja strategije i lobiranja za ravnopravnost pitanja koja se tice invaliditeta. Ovo predstavlja znacajan korak u smislu zagovaranja pitanja invaliditeta, ali i u smislu razvoja ne-vladinih organizacija i civilnog drustva (pogledati doljenavedeno poglavlje o ne-vladinim organizacijama).
79. **Diskriminacija u pristupu javnim preduzecima:** Pripadnici manjinskih naroda koji su ostali u BiH tokom rata, kao i pripadnici manjinskih i vecinskih naroda – povratnici suocavaju se sa diskriminacijom od strane preduzeca za snadbijevanje elektricnom energijom, primaju racune za elektricnu energiju utrosenu u toku rata, placaju nepropisne i/ili prevelike iznose za ponovno prikljucenje, suocavaju se sa taktikom zastrasivanja pri naplati racuna, proizvoljnim iskljucivanjem sa mreze napajanja, i u nekim slucajevima s potpunim odbijanjem prikljucenja na mrežu. U ekstremnim slucajevima, elektricna energija je iskljucena cijeloj zgradi zbog toga sto je jedna osoba odbila da plati (obicno nepropisnu) pristojbu.

80. Mnoge osobe su se takodje suocile sa poteskocama pri ponovnom uvođenju telefonskog prikljucka jer su im naplacivane izuzetno visoke sume za ponovno prikljucenje ili je njihovo ponovno prikljucenje na telefonsku mrezu bilo u potpunosti odbijeno. Telefonske kompanije su se pokazale nespremne da utvrde konkretan iznos koji je potrebno platiti za ponovno prikljucenje na telefonsku mrezu. Visoki predstavnik je 30. jula izdao Odluku kako bi ispravio ove nepravilnosti vezane za ponovno prikljucenje na telefonsku mrezu i utvrdio maksimalan iznos od 50 DM koji je potrebno platiti za ponovno prikljucenje, ali se, općenito gledano, ova Odluka ne postuje.
81. **Nemogućnost pristupa personalnoj evidenciji Odbijanje izdavanja licnih karti** : Mnogi se suocavaju sa poteskocama prilikom dobijanja kopija svojih licnih dokumenata zbog toga sto su općinske matične knjige, zemljišne knjige i knjige državljana unistene ili relocirane u toku rata. Povratnici se posebno suocavaju sa problemima dobijanja novih licnih karti od lokalnih organa vlasti u mjestu u koje se vracaju, sto im onemogućava da se koriste uslugama javnih institucija i ustanova i predstavlja opstrukciju njihove slobode kretanja. Visoki predstavnik je 30. jula izdao Odluku u namjeri da osigura izdavanje licnih karti povratnicima bez obzira da li postoji ili ne postoji općinska evidencija (kao u Drvaru), ali i dalje postoje poteskoce u implementaciji ove Odluke.

SLOBODA IZRAZAVANJA

82. U posljednjih nekoliko mjeseci, u BiH je na osnovu optuzbi za uvredu i klevetu pokrenuto nekoliko postupaka protiv urednika dva lista, *Dani i Slobodna Bosna*, zbog objavljivanja clanaka u kojima se za prevaru i korupciju optuzuju zvannici na visokim funkcijama u organima vlasti. Iako se mora uspostaviti ravnoteza izmedju

slobode izražavanja i uvrede, ovi nedavni postupci mogu predstavljati naznaku da organi vlasti pokušavaju usutkati novinare. U toku perioda koji je obuhvaćen u ovom izvještaju, urednik *Slobodne Bosne*, Senad Avdić je dva puta okrivljen za uvredu i клевету i u oba slučaja mu je izrečena uslovna kazna. Na sličan način je proglašen krivim i Senad Pecanin, urednik časopisa *Dani*. Posebno zabrinjava činjenica da je brzina kojom je proveden sudski postupak u slučaju Avdića i Pecanina i kojom su bili optuženi i osuđeni bila veoma neuobičajena za ovakve postupke.

83. Kao odgovor na slučajeve kao što su slučaj Avdić i Pecanin, Visoki predstavnik je 30. jula donio Odluku kojom se ukida zatvorska kazna za krivično djelo uvrede. Različita djela uvrede, za koje je prema Krivičnom zakonu SFRJ propisana krivična kazna, bila su preuzeta i ugrađena u Krivične zakone RS i Federacije. Odlukom Visokog predstavnika Entiteta se pozivaju da usvoje pravne lijekove u građanskoj parnici za djela uvrede i da iz Krivičnog zakona brisu uvredu kao krivično djelo. Međunarodna zajednica, u saradnji s organima vlasti, zajedničkim snagama nadgleda proces izrade odgovarajućih zakonskih akata kako bi osigurala provođenje ove Odluke.

OBRAZOVANJE

84. **Diskriminacija u oblasti obrazovanja** : Diskriminacija u cijelom obrazovnom sistemu i dalje postoji u BiH, što pokazuju i kontinuirana nastojanja da se održi segregacija u školama; korištenje nastavnih planova i programa definiranih na osnovu etničke pripadnosti, politički motivirana diskriminacija djece povratnika-pripadnika političkih ili etničkih manjina, i diskriminacija nastavnika koji pripadaju manjinskim narodima. Spisak problematičnih mjesta uključuje gradove kao što su **Capljina, Stolac, Bugojno, Vitez, Vares i**

Velika Kladusa. Opstrukcije lokalnih organa vlasti usmjerene protiv napora koji se poduzimaju u cilju integracije dosegle su svoju kulminaciju pred sam pocetak skolske godine.

85. Napori na integraciji obrazovnog sistema usmjereni su na dvije osnovne oblasti : reviziju udzbenika i reformu nastavnog plana i programa, i ovi napori su u obe oblasti naisli na opstrukciju lokalnih organa vlasti, s obzirom da se organi vlasti nisu voljni odreci ovog vaznog sredstva pomocu kojeg odrzavaju etnicku podjelu.
86. Proces revizije udzbenika, u kojem su obrazovni organi identificiraju tekst koji treba ili izbrisati iz postojećih udzbenika ili oznaciti koristenjem pecata (kojim se naznacava da paragraf sadrzi materijale cija istinitost nije utvrdjena, ili materijale koji mogu biti uvredljivog sadrzaja ili koji navode na pogresne zakljucke) se i dalje nastavlja, ali uz veliki broj neispostovanih rokova i veliki pritisak medjunarodne zajednice. Ovaj proces takodje ukljucuje i izdavanje dodataka stranim udzbenicima koji su stampani u Beogradu i Zagrebu, a koji se u velikoj mjeri koriste u dijelovima zemlje u kojim zivi vecinsko srpsko odnosno hrvatsko stanovnistvo. Ovim dodacima bi se trebalo sigurati pominjanje drzave Bosne i Hercegovine. Do sada su hrvatski organi nadležni za pitanja obrazovanja dostavili nedovoljne materijale za ove dodatke, dok srpski organi nadležni za pitanja obrazovanja nisu prikupili nikakve materijale sto ukazuje na njihov daljnji otpor i opstruiranje procesa obrazovne reforme.
87. Proces revizije nastavnih planova i programa, koji se tice izrade jedinstvenog, multi-etnickog nastavnog plana i programa i sveukupnog poboljsanja obrazovnih standarda je i dalje u toku, iako se odvija vrlo sporo. UNESCO je u septembru 1999. izdao dugoocekivani izvjestaj o ovom pitanju, u kojem se daje pregled postojećih paralelnih nastavnih planova i programa u BiH i predlazu alternativna rjesenja. Prva reakcija lokalnih organa

vlasti je bila u vidu kritike i ne prihvatanja sugestija iz ovog izvjestaja.

88. Medjunarodna zajednica je udružila svoje napore sa predstavnicima građanskog društva kako bi ovo pitanje pokrenula ka naprijed. U septembru je održan okrugli stol o pitanjima obrazovanja pri čemu je dio udruženja nastavnika, vijeća studenata, organizacija mladih, sindikata nastavnika i broj nezavisnih građana pokazao zainteresovanost za uspostavljanje multi-etnickog i jedinstvenog obrazovnog sistema zasnovanog na razvijanju obnovljenog okvirnog nastavnog plana i programa (pogledati doljenavedeno poglavlje o ne-vladinim organizacijama).

RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

89. Medjunarodna pravna grupa za ljudska prava (IHRLG), u saradnji sa 18 bosanskih ne-vladinih organizacija, je u maju 1999. godine objavila izvjestaj pod naslovom "Ljudska prava žena u Bosni i Hercegovini" u kojem se detaljno razradjuju pitanja pravnih parametara zaštite prava žena u Bosni, kao i sadasnji status žena u razlicitim oblastima. Slijedeci paragrafi su zasnovani na tom sveobuhvatnom izvjestaju.
90. **Zene u oblasti ekonomije** : Ne postoji adekvatna zaštita potpunog i ravnopravnog pristupa žena pri zapošljavanju u svim sektorima i na svim nivoima, a zakoni o radu imaju tendenciju da promoviraju ulogu žene kao majke. Postoje snazni mehanizmi zaštite u pogledu porodijskog odsustva i zdravstvenih povlastica u oba Entiteta, ali žene imaju velike poteškoce u njihovoj naplati. Zaštita koju nude zakoni o radu se cesto ne provodi u praksi, i to dijelom radi toga što mehanizmi za provođenje te zaštite ne funkcioniraju na svim nivoima rukovođenja. Očigledan je fenomen "staklenog stropa" gdje žene, usprkos očiglednoj činjenici da ne postoje pravne prepreke za ravnopravnost pri zapošljavanju, i dalje

nisu dovoljno prisutne na rukovodećim i izvršnim funkcijama. S diskriminacijom pri zapošljavanju se posebno suocavaju žene – pripadnice manjinskih naroda, a žene općenito osjećaju posljedice činjenice da se pri zapošljavanju preferiraju mobilizirani borci (vidi gorenavedeni paragraf 68).

91. **Nasilje nad ženama** : Ni jedan lokalni zakon ne definira nasilje nad ženama niti su organi vlasti na bilo kojem nivou ikada izdali bilo kakvu službenu instrukciju ili izjavu o politici po ovom pitanju. U Bosni se u krugu porodice nasilje nad ženama povećava zbog : poteskoca koje su nastale usljed toga što su žene postale glavom domaćinstva dok su muškarci bili u ratu, što je pojačano tenzijama koje su nastale kada su se muškarci vratili iz rata i to obično u situaciju u kojoj obavljaju poslove koji ne odgovaraju njihovim kvalifikacijama ili su nedovoljno plaćeni pa do situacija gdje su nezaposleni; prisilne migracije koje su rezultirale nestankom zajednice koja je u drugačijim okolnostima mogla osigurati mehanizme zaštite i spriječiti tenzije unutar porodice; i post traumatskog stresa ne samo kod osoba koje se su se borile u ratu nego i kod članova njihove porodice. S obzirom da ne postoji zakonska definicija nasilja u krugu porodice, sudovima je prepusteno da donesu odluku o mjerama koje će poduzeti protiv počinilaca, ukoliko odluče o poduzimanju ikakvih mjera. Ostali oblici nasilja nad ženama uključuju trgovinu “bijelim robljem” (razmotreno u gorenavedenim paragrafima od 56-58).

92. **Obrazovanje** : Kao što je pomenuto u gorenavedenom paragrafu 83, obrazovni sistem u BiH opterećuju poteškoće, od kojih neke imaju različiti utjecaj na djeca u odnosu na djevojčice. Postoje dokazi koji pokazuju da je manja vjerovatnoća da će djevojčice steci srednjoskolsko obrazovanje. Pored toga u BiH udžbenici često daju stereotipne prikaze muškaraca i žena, te postoje dokazi o spolnoj segregaciji u oblastima

obrazovanja i to od srednjoskolskog obrazovanja pa do univerzitetskog nivoa. Postoji tendencija da se djevojke usmjeravaju ka ekonomskim naukama, tekstilnoj industriji i društvenim naukama, dok se djeca usmjeravaju na oblasti masinstva, elektrotehnike, poljoprivrede i sumarstva. Na studij medicine se odlucuje vise zena nego muskaraca.

93. **Politika i javne funkcije:** Usprkos postojanju razlicitih medjunarodnih dokumenta i lokalnih ustava koji stite pravo zena na ravnopravnost u pristupu i njihovo kompletno ucesce u funkcijama na nivou organa vlasti i rukovodecim funkcijama, zene se suocavaju sa velikim brojem problema s obzirom da se na direktan i indirektan nacin sprijecava realiziranje njihovih prava na ravnopravnim osnovama. Zene nisu ravnopravno zastupljene na svim nivoima rukovodjenja, posebno u Ministarstvima i na izvrsnim funkcijama, a u maloj mjeri sudjeluju u zakonodavnim organima. Usljed dubokih politickih, ekonomskih i drustvenih promjena u BiH, sveukupno gledano, u poredjenju sa brojem zena prije rata u zakonodavnim tijelima, njihov broj u ovim tijelima se drasticno smanjio odmah nakon rata. Ovaj broj se djelimicno ponovo povecao zbog Pravila i procedura PEC OSCE-a kojima se zahtjeva da na kandidatskim listama svake stranke medju prvih deset kandidata nalaze najmanje tri zene. Trenutno su zene zastupljene sa 26 % u Predstavnickom domu ali u Vijecu ministara BiH nema zena, kao sto ih nema ni na ministarskim pozicijama na entitetskom nivou. Ovaj procenat je manji ako se uzmu u obzir svi clanovi parlamenta.
94. **Aktivnost zena u oblasti zastite njihovih prava:** Zene iz jugoistocne Evrope su iskoristile priliku koja im se pruzila tokom odrzavanja Pakta za stabilnost (vidi doljenavedene paragrafe 111 i 112) da zatraze aktivnu ulogu u njegovoj implementaciji, posebno u oblastima demokratizacije i ljudskih prava. Vise od stotinu zena, eminentnih osoba, iz ove regije potpisalo je apel kojim

se zahtijeva ravnopravna i aktivna uloga žena u razvoju i implementaciji Pakta za stabilnost, i uputilo svoj zahtjev za imenovanje žene koja će predsjedavati prvom Radnim stolom (*Working Table*) o demokraciji i ljudskim pravima. Dobile su široku podršku, uključujući i podršku koordinatora Pakta za stabilnost, za stavljanje pitanja žena na listu prioriteta Radnog stola za demokratizaciju i ljudska prava i za uključivanje opozicionih stranaka i građanskog društva u ovaj proces. Pitanja spola su sada uključena u *Task Force* kako bi se unaprijedila dalja nastojanja u ovom pravcu.

INSTITUCIJE ZA ZASTITU LJUDSKIH PRAVA

Napredak u radu Institucija

94. U toku prethodnih šest mjeseci bila su uočljiva tri trenda : prvo, institucije su primile znatno veći broj slučajeva, izdale su više odluka i izvještaja ali ne i dovoljno brzo da bi mogle rješavati novopristigle slučajeve, i kao treće veći procenat slučajeva koje je registrirao Dom za ljudska prava (na raspolaganju nisu bili podaci Ombudsmena) odnosi se na imovinska i financijska pitanja.

Broj registrovanih slučajeva	Dom za ljudska prava	Ombudsmen	CRPC
April 1999	1888	2903	180,000
Oktobar 1999	279 (+907)	3454(+551)	225,000oko45,000)
Broj završenih slučajeva			
April 1999	177	1031	36,000
Oktobar 1999	303(+126)	1335(+304)	59,000(oko23,000)

Procenat registriranih slučajeva pred Domom za ljudska prava koji se odnose na imovinska pitanja

April 1999	85%
Septembar 1999	90%

Dom za ljudska prava:

95. **Sto se tice Doma za ljudska prava, doslo je do povecanja stepena postivanja odluka, posebno u Federaciji, i to u sljedecim oblastima:** vojni stambeni fond, gdje se provode i prate zakonodavne reforme; civilni stambeni fond, gdje su uoceni odredjeni koraci u pravcu ostvarenja povrata, iako se konkretni rezultati jos uvijek javljaju u ogranicenom broju; dodjela nadoknada, gdje Federacija, ali ne i RS, vrsi isplatu vecine odredjenih nadoknada; slucajevi smrtne kazne, gdje su odluke ukinute, a krivicni zakoni izmijenjeni; diskriminacija pri zaposljavanju, gdje je doslo do jednog slucaja povratka na posao. Problemi jos uvijek postoje u pogledu implementacije, i to u slucajevima koji ukljucuju: slucaj nestanka, gdje RS jos uvijek nije ispostovala prvu odluku Doma; diskriminaciju na osnovu religije, gdje RS nije ispostovala odluku Islamske zajednice.
96. U periodu na koji se odnosi ovaj Izvjestaj donesene su odluke u dva, sa aspekta ljudskih prava, vrlo znacajna slucaja: Zahirovic protiv BiH i FBiH, odluka kojom se uspostavlja presedan u pogledu diskriminacije pri zaposljavanju Špogledati stav 70. u gornjem tesktuĆ; i Islamska zajednica u BiH protiv Republike Srpske, koja tretira diskriminaciju na osnovu religije u poslijeratnom kontekstu, a posebno neodobravanje ponovne izgradnje dzamija u Banjoj Luci. U vrijeme izrade ovog Izvjestaja nijedna od ovih odluka nije ispostovana. (Odluke i izvjestaji Doma se mogu dobiti u Sekretarijatu ili na internetu, www.gwdg.de/čujvr/hrch/hrch/hrch.htm.)

Ombudsmen za BiH:

95. **Duzina postupaka:** U toku perioda na koji se ovaj Izvjestaj odnosi, u kontekstu duzine postupaka, prema clanu 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima, gotovo da se jedino pominje RS. Lokalne vlasti u RS-u su ispostavale preporuke Ombudsmena za BiH u svega nekoliko slucajeva, u odredjenom roku. U ovoj oblasti je doslo do vece saradnje sa lokalnim organima vlasti i sudovima, mada postoji nekoliko slucajeva gdje je postivanje izostalo.
96. **Imovinska pitanja:** Trenutno, osnovni problem predstavlja neprovođenja odluka koje su prema novim zakonima donijeli organi uprave za stambena pitanja. Problem trenutno izgleda ozbiljniji u Federaciji, barem sto se tice broja slucajeva u kojima je do sada donesen finalni izvjestaj. Delozacije nisu izvršene u zakonski odredjenom roku usljed poteskoca u pogledu iznalazenja alternativnog smjestaja za sadasnje korisnike. Broj slucajeva koje je Ombudsmen za BiH dostavila OHR-u za daljnje mjere je i dalje ogrnčen, ali se ocekuje da ce isti biti u porastu. Drugo pitanje se tice slucajeva gdje organi uprave za stambena pitanja nisu donijeli odluke u zakonskom roku. Devetnaest novih slucajeva protiv Federacije je u tom pogledu nedavno dostavljeno OHR-u za daljnje mjere, nakon sto je istekao rok u okviru kojeg su lokalni organi trebali ispostavati preporuke Ombudsmena za BiH. Cak i da prema novim zakonima objektivno postoje poteskoce da se rokovi ispostuju (na primjer, zbog nedostatka osoblja), Ured Ombudsmena za BiH, nakon presedana Doma, nema drugog izbora nego da utvrdi krsenja Konvencije u imovinskim slucajevima, i najvjerojatnije ce ih dostaviti OHR-u za daljnje mjere.
97. **Stanovi JNA:** Ombudsmen za BiH je u ovom periodu izdala veci broj konacnih izvjestaja nakon presedana Doma, ali ti izvjestaji i dalje ostaju povjerljive prirode. Ombudsmen za BiH je za sada odlucila da nece nastaviti pregled slucajeva ponistenja ugovora. Medjutim,

medjunarodna zajednica i dalje nadgleda implementaciju relevantnih odredbi koje je Visoki predstavnik nametnuo u svojim odlukama u vezi sa vec registriranim i eventualno novim slucajevima.

98. **Specijalni izvjestaji:** U ovom periodu su izdata tri bitna Specijalna izvjestaja. Prvi, pod nazivom "Specijalni izvjestaj o pravu na mirno uzivanje imovine i o diskriminaciji u uzivanju ovog prava s obzirom na clan 139. Zakona o penziono-invalidskom osiguranju", izdat 26. maja, tretira pitanje smanjenja penzija vojnika bivse JNA za 50 % na osnovu clana 139. federalnog Zakona o penzionom i invalidskom osiguranju. Na osnovu iznosa umanjenja, kao i cinjenice da se ova mjera jedino odnosi na bivse pripadnike JNA, Ombudsmen za BiH je iznasla patern diskriminacije i kršenje imovinskih prava prema clanu 1. Protokola 1 Evropske konvencije o ljudskim pravima. OHR i Ministarstvo socijalne politike skupa rade na amandmanima na clan 139. gore navedenog Zakona.
99. Drugi Specijalni izvjestaj pod nazivom "Specijalni izvjestaj o pravu na mirno uzivanje imovine i o diskriminaciji u uzivanju ovog prava u vezi sa planovima razvoja u Opcinama Modrica, Derventa i Novi Grad", izdat 27. maja, tretira legalitet prakse preuzimanja zemljista koje su manjinski narodi ranije koristili u 3 općine RS-a, a koja se javila nakon amandmana na lokalne planove razvoja. Ombudsmen za BiH je ustanovila patern diskriminacije, kao i kršenje imovinskih prava manjina, budući da je praktičan ishod usvojenih mjera nemogućnost za ranije korisnike zemljista (budući povratnici iz reda manjinskog stanovništva) da ponovo izgrade svoje kuće na istom zemljistu gdje su njihove kuće bile locirane prije rata. Od lokalnih nadležnih organa je zatraženo da osiguraju da raniji korisnici zemljista imaju prioritet u svim budućim dodjelama, odnosno raspolaganjem zemljista. Ombudsmen za BiH trenutno prati taj slučaj, kao i proces postivanja od strane lokalnih vlasti.

100. Treci Specijani izvjestaj, izdat 29. septembra, odnosi se na nedavne incidente u vezi sa povratkom u oba BiH entiteta, i na propust nadležnih organa da efektno zaštite povratnike. Pogledati stav 5. u gornjem tekstu u kojem je ovaj Izvjestaj detaljno preciziran. (Dodatne informacije o radu Ombudsmena za BiH mozete naci na <http://www.ohro.ba/>.).

Komisija za imovinske zahtjeve izbjeglica i raseljenih osoba:

103. Donosenjem konacnih odluka o zakonskom pravu na imovinu (i privatnu imovinu i stanarska prava), Komisija za imovinske zahtjeve izbjeglica i raseljenih osoba je obezbijedila organima nadležnim za implementaciju Daytonskog sporazuma instrumente na osnovu kojih ce ostvariti svoje duznosti. Komisija je do sada izdala 59,028 konacnih i obavezujućih odluka. Komisija za svaki slucaj izda obavijest koja sadrzi informacije o predratnim nosiocima prava na imovinu koja je odabrana za rekonstrukciju, sto je pomoglo da se obezbijedi da korisnici pomoci u rekonstrukciji budu ljudi sa pravnim interesom nad zemljom i kucama koje su identifikovane za popravak; i da se projekti izvode na zdravoj pravnoj osnovi.

104. Statisticki podaci o postivanju odluka Komisije za imovinske zahtjeve izbjeglica i raseljenih osoba nisu dostupni, ali izvjestaji sa terena ukazuju na to da je stepen postivanja jos uvijek vrlo nizak. Politicko opstruiranje od strane pojedinih duznosnika, kao i nedostatak volje na strani nekih elemenata u pravnom i institucionalnom okviru i dalje predstavljaju prepreku nastojanjima mnogih raseljenih osoba da se vrate. Kriticno pitanje je nedostatak pravnog okvira za implementaciju odluka Komisije za imovinske zahtjeve izbjeglica i raseljenih osoba. Međutim, pripremljeni su nacrti zakona koji ce osigurati efikasniju implementaciju odluka Komisije za imovinske zahtjeve

izbjeglica i raseljenih osoba. Oba entiteta trenutno razmatraju te nacрте zakona. (Dodatne informacije o radu Komisije za imovinske zahtjeve izbjeglica i raseljenih osoba mozete naci na <http://www.crpc.org.ba>.).

NEVLADINE ORGANIZACIJE I GRADJANSKA DRUSTVA

105. **Pravna ogranicenja na rad bosanskih nevladinih organizacija:** Bosanske nevladine organizacije nailaze na razna pravna ogranicenja koja otezavaju njihovo efikasno organizovanje. Osobito, postojeci pravni okvir ne dopusta nevladinim organizacijama da djeluju u drugom entitetu, osim u onom u kojem su registrovane. Ovo znaci da nema pravnog okvira za postojanje domacih nevladinih organizacija u pravom smislu te rijeci. Ovim se stvaraju poteskoce za razvoj drzavnih sportskih organizacija i onemogucava se uspostava Crvenog kriza na drzavnom nivou. Osim toga, ne postoji mehanizam koji bi omogucio uspostavu krovnih organizacija koje ce obuhvatati clanove iz oba entiteta. Međunarodne organizacije i domace nevladine organizacije aktivno rade na izradi novog zakonodavstva koje ce poboljsati postojecu situaciju, i u toku perioda na koji se ovaj Izvjestaj odnosi finalizirale su Zakon o udruzenjima i fondacijama na drzavnom nivou kao dva entitetska zakona.
106. **NVO fondacija za Bosnu i Hercegovinu:** Trenutno se radi na ostvarenju cilja da se formira domaca fondacija koja ce pomoci u stvaranju odrzivog sektora NVO u BiH. Takva fondacija je od osnovnog znacaja za osiguranje postojanja domaceg okvira s ciljem olaksanja razvoja gradjanskog drustva, kao i unapredjenja rada u oblasti zastite ljudskih prava. U periodu na koji se ovaj Izvjestaj odnosi, fondacija je finalizirala svoj statut i strategiju za prvu godinu rada, i pripremila je dva prijedloga za projekte koji ce se realizirati u saradnji sa ostalim domacim NVO. Usljed problema identifikovanih u gornjem tekstu, Fondacija nije bila u stanju da se

registruje u Bosni, te je zapocela proces registracije u Nizozemskoj.

107. **BiH NVO Vijeće:** Uprkos pravnim poteskocama koje su ukratko izložene u gornjem tekstu, BiH NVO Vijeće, najveća lokalna krovna organizacija u BiH, je postigla značajan napredak u toku perioda na koji se ovaj Izvještaj odnosi. Vijeće obuhvata 300 organizacija-clanica iz oba entiteta. U maju je predstavnik BiH NVO Vijeća po prvi put prisustvovao Donatorskoj konferenciji u Briselu kada su identifikovane potrebe nevladinog sektora u BiH, koje su istom prilikom i razmatrane. Osim toga, BiH NVO Vijeće je dobilo podršku Winston fondacije za mir u svijetu koja je u julu dodijelila sredstva za aktivnosti na izgradnji kapaciteta Vijeća. Vijeće se pridružilo tri novouspostavljena regionalna foruma (Forum Srpsko Sarajevo, Vrbasko/Ramski Forum i Hercegovački forum), i finaliziralo je svoju strategiju u pogledu saradnje sa međunarodnim NVO. Jedna od nabitnijih promjena je ta da se Vijeće od sada fokusira na konkretne projekte u saradnji sa svojim članovima. Na kraju, Vijeće, inspirisano Paktom o stabilnosti, trenutno pokreće inicijativu u cilju povezivanja svih krovnih organizacija u regionu.
108. **HCA omladinska mreža u BiH:** HCA omladinska mreža predstavlja projekat Ureda Skupštine građana Helsinkija sa sjedištem u Banjoj Luci i Tuzli, koji je inace pokrenut 1997. godine. Projekat okuplja više od 60 omladinskih organizacija, grupa i pojedinaca iz oba bh. entiteta i cilj mu je da im pomogne da preuzmu aktivnu ulogu u procesima demokratizacije u BiH. U toku perioda od aprila do septembra mreža je bila vrlo aktivna i uz svoje aktivnosti povećala je i svoje članstvo iz svih dijelova BiH. U maju je mreža pocela sa izdavanjem mjesečnih biltena i organizovala je Proljetni festival kulture pod nazivom "Mostovi prijateljstva 1999." koji je održan u Mostaru. Dana 15. maja HCA omladinska mreža u BiH organizovala je za predvodnike omladine prvi

trening/radionicu na temu rjesavanja konflikta bez upotrebe sile, u Laktasima (RS). Osim toga, mreza je pripremila novu strategiju za svoj TNT omladinski magazin posvecen vizijama omladine o uspostavi novog drustva u BiH, promoviranju omladinskih organizacija, kao i saradnji sa omladinskim casopisima na prostoru bivse Jugoslavije. Najnovijeg datuma je njihova aktivnost usmjerena na Ljetnu skolu posvecenu "Medijima i promoviranju omladinskih organizacija" koja je odrzana u Distriktu Brcko.

RAZVOJ DOGADJANJA U POLITICI

Vijece Evrope:

109. Dana 25. maja su Komitet za politicka pitanja i Komitet za pravna pitanja i ljudska prava pri Vijecu Evrope utvrdili listu uvjeta za primanje BiH u Vijece Evrope. Osnovni uvjeti za prijem BiH u Vijece Evrope, iz oblasti ljudskih prava su:

- upostava mehanizama s ciljem osiguranja potpunog funkcioniranja institucija za ljudska prava;
- neprekidna revizija zakonodavstva s ciljem osiguranja potpunog postivanja Evropske konvencije o ljudskim pravima;
- potpuna saradnja sa Medjunarodnim sudom u Hagu;
- usvajanje zakona s ciljem postizanja profesionalnog i nezavisnog sistema tuzilastva i sudskog sistema;
- potpuna saradnja i postivanje Aneksa 7, ukljucujuci i usvajanje i implementaciju imovinskih zakona;
- sustinski napredak u oblasti izmjena i dopuna skolskih udzbenika i uspostavljanje obrazovnog sistema kojim ce se iskorijeniti etnicka segregacija;
- zavrsetak izdavanja potvrda za policiju, uspostava

multietnicke policije, i puno postivanje odluka UN IPTF-a.

110. U toku perioda na koji se odnosi Izvjestaj nisu ispunjeni brojni uvjeti. HRCC je pripremio izvjestaj o postignutim napretku u kojem se detaljno iznose sva dostignuća, kao i oblasti gdje do postivanja još uvijek nije doslo. Ukoliko želite izvjestaj, molimo vas da kontaktirate HRCC.

Pakt o stabilnosti:

111. Zemlje sudionice i međunarodne organizacije su se sastale u Sarajevu dana 30. jula 1999. godine kako bi podržale cilj i principe Pakta o stabilnosti za jugoistočnu Evropu kojeg je inicirala Evropska unija i stavila ga pod pokroviteljstvo OSCE-a. Pakt o stabilnosti daje sveobuhvatan i koherentan pristup regionu, uz obećanje državama jugoistočne Evrope da će primiti međunarodnu pomoć i na kraju biti integrirane u evropske političke i ekonomske strukture, zauzvrat za stalni progres ka demokraciji, postivanju ljudskih prava i saradnji u regiji.
112. Radni sto Pakta o stabilnosti na temu demokratizacija i ljudska prava održao se u Zenevi 18. i 19. septembra gdje je dogovoreno da će uspostava četiri radna tijela omogućiti djelovanje Pakta o stabilnosti na polju promocije ljudskih prava u regiji. U skladu s tim osnovana su radna tijela na sljedeće teme: ljudska prava i nacionalne manjine (sto uključuje i Rome), čiji će koordinator biti Slovačka; dobro rukovođenje (sto uključuje lokalne vlasti i institucije za ljudska prava), čiji je koordinator Vijeće Evrope; jednakost među polovima, čiji je koordinator OSCE; i mediji, čiji je koordinator Ujedinjeno kraljevstvo. Pitanjima povratka i obrazovanja baviće se radne grupe, odnosno projekti koji egzistiraju od ranije.
- HRCC, "Smjernice terenskim uredima br. 3 Smjernice iz

oblasti obrazovanja," 1. septembar 1999.

HRCC, "Prijem Bosne i Hercegovine u Vijeće Evrope: Pregled postignutog napretka," 19. oktobar 1999.

IHRLG, "Ljudska prava žena u Bosni i Hercegovini," 15. maj 1999.

JSAP, "Tematski izvještaj 2: Inspekcija općinskog pravobranilaštva u Livnu, Kanton br. 10, u toku perioda od 5. do 16. jula 1999," veza: UNMIBH/JSAP/1999/002.

Ombudsmen za Bosnu i Hercegovinu, "br. 3275/99 – Diskriminacija u efikasnoj zaštiti ljudskih prava povratnika u oba entiteta Bosne i Hercegovine," 29. septembar 1999.

Ombudsmen za Bosnu i Hercegovinu, "br. 2859/99 – Specijalni izveštaj o pravu na mirno uzivanje imovine i o diskriminaciji u oblasti uzivanja ovog prava s obzirom na član 139. Zakona o penzionom i invalidskom osiguranju," 26. maj 1999.

Ombudsmen za Bosnu i Hercegovinu, "(B) 655/98 – Specijalni izveštaj o pravu na mirno uzivanje imovine i o diskriminaciji u uzivanju ovog prava u vezi sa izmjenama planova razvoja u Općinama Modrica, Derventa i Novi Grad." 27. maj 1999.

OSCE, "Diskriminacija u zapošljavanju u Bosni i Hercegovini," 24. juni 1999.

OSCE, "Propadanje: bosanski penzioni sistem i njegovi trenutni problemi," juni 1999.

UNESCO, "Nastavni planovi i programi za "grupu nacionalnih predmeta" u Bosni i Hercegovini: Izveštaj za UNESCO," avgust 1999.

UNMIBH, "Izgradnja civilnih organa koji rade na provedbi

zakona u Stocu i cijelom Hercegovacko-neretvanskom kantonu," juni 1999.

UNMIBH, "Od zajednicke do jedinstvene policije: nastavak razvoja policije u srednjoj Bosni," septembar 1999.

UNMIBH, "Izgradnja civilnih organa za provedbu zakona u Stocu i cijelom Hercegovacko-neretvanskom kantonu, decembar-maj 1999."

Office of the High Representative